

Hoe Julius Vuylsteke flamingant werd

De stichting van „'t Zal wel gaan”

J. VERSCHAEREN

In een vorige bijdrage beschreven we hoe de latere liberale voorman Julius Vuylsteke in 1836 geboren werd als Jules De Visscher en iemand was die tijdens zijn eerste levensjaren behoorde tot het Gentse proletariaat. Later kwam zijn moeder Barbara De Visscher in betere doen, vermoedelijk door financiële steun van de magistraat Jourdan Vuylsteke, die haar zou huwen en Julius dan als zijn kind zou wettigen¹.

1. Studies aan het Gentse atheneum

Waar Julius Vuylsteke lagere school heeft gelopen, blijft een open vraag. Zijn oudere broer Paul genoot kosteloos lager onderwijs in de stedelijke jongensschool nr. 1. Zijn moeder diende hiertoe een aanvraag in bij het stadsbestuur van Gent voor het jaar 1844². Van Julius is hier echter geen spoor. De geraadpleegde kranten die schooluitslagen in hun kolommen opnamen, lichten ons uiterst zelden in over de namen van bekroonde leerlingen, zowel wat de stedelijke lagere scholen als wat de betalende scholen betreft. Wel moeten wij veronderstellen dat „Jules De Visscher” een heel degelijk lager onderricht gekregen heeft, want nog vóór zijn elfde levensjaar begon hij in 1847 op het Gentse atheneum in de afdeling der „Humanisten” — Grieks-Latijnse afdeling — en reeds in zijn eerste jaar aldaar behaalde hij de medaille³. Dit laat vermoeden dat hij niet uit een kosteloze volksschool

1. J. VERSCHAEREN, *De afkomst van Julius Vuylsteke. Familiale, sociale en financieel-economische factoren in het leven van een militante liberale flamingant*, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1981, nr. 4.

2. RA Beveren, Provinciaal archief Oost-Vlaanderen, 1830-50, nr. 3549: Register van inschrijving der aanvragen voor kosteloos onderwijs der behoeftige kinderen voor de stadsjongensschool nr. 1 (1844), nr. 118. Als godsdienst van haar kind gaf Barbara De Visscher rooms-katholiek op.

3. De minimumleeftijd voor toelating tot de zesde Latijnse was 11 jaar, tenzij er een speciale toelating werd verstrekt. De leerlingen werden onderworpen aan een toelatingsexamen dat de elementaire kennis van de Franse syntaxis omvatte, grammaticale en logische ontleding, hoofden breukrekenen en dictee. Zij moesten bovendien bij hun inschrijving een getuigschrift van de vroeger bezochte school voorleggen. De inschrijvingsregisters van het Gentse atheneum voor deze periode vonden wij niet terug; RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen, 1851-70, nr. 2701; *Gazette van Gent*, 17 aug. 1848.

kwam. Dat zou dan ook wijzen op financiële steun van Jourdan Vuylsteke. Het volgende jaar, in de vijfde klas, ging de medaille naar G. Vander Mensbrugge⁴, maar Jules De Visscher kreeg de tweede prijs⁵. Dezelfde uitslag werd ook genoteerd voor de vierde klas⁶.

Dat jaar dong hij voor de eerste keer mee in de algemene prijskamp tussen de instellingen van middelbaar onderwijs van België. Voor de leerlingen van de vierde klas bestonden de proeven uit een praktisch gedeelte — een Latijnse vertaling — en een theoretisch gedeelte van zes vragen over de leerstof van de vierde klas: Grieks, Latijn, Frans, geschiedenis, aardrijkskunde en rekenen. Het reglement vereiste 1.350 punten op 2.000 — 800 voor de praktische proef en 1.200 voor de theoretische — om een prijs te behalen. Jules De Visscher bekwam het 13e accessit met een totaal van 1.216 punten — respectievelijk 506 en 710 voor de twee proeven — ex aequo met G. Vander Mensbrugge, eveneens van het Gentse atheneum, en nog een leerling van het atheneum van Antwerpen⁷. Het jaar daarop, in 1851 behaalde hij in de derde klas opnieuw de tweede prijs, alweer na Vander Mensbrugge⁸. In de algemene staatsprijskamp echter werd hij laureaat met 1.600 punten op 2.000. Als zijn leraars werden genoemd Louis Allewaert, Jacques Metz-dorf en Matthias Schaar. Als opmerkenswaardig detail is hier wel te vermelden dat de leerlingen voor de theoretische proef de keuze hadden tussen de Franse en Vlaamse syntaxis, doch geen enkele had de bedoeling kenbaar gemaakt zijn werk in de Vlaamse taal te redigeren⁹.

In 1852 vonden wij Julius voor het eerst met de familienaam Vuylsteke. Zijn voornaam bleef nog Jules, maar ook deze zou weldra (in 1853) veranderd worden in Julius. Hij zat toen in de poësisklas, een belangrijk jaar voor hem,

4. Die had in 1846 een eerste prijs behaald in de lagere school van F. Lepez in de Onderstraat 4 te Gent: *Gazette van Gent*, 28 aug. 1846.

G. Vander Mensbrugge (1835-1911) studeerde later fysische en mathematische wetenschappen aan de rijksuniversiteit te Gent. Vanaf 1872 doceerde hij aan deze universiteit. In 1887 werd hij secretaris van de academische raad en van 1900 tot 1903 was hij rector. Hij was lid van de Koninklijke Academie van België; VANDEVYVER, G. *Van Der Mensbrugge*, in *Université de Gand. Liber Memorialis. Notices biographiques*, dl. 2, p. 164-177.

De humanioraklassen werden toen genummerd van de zesde (laagste) tot de eerste (hoogste) of retorica.

5. *Gazette van Gent*, 19 aug. 1849.

6. *Gazette van Gent*, 15 aug. 1850.

7. Eigenlijk was dit de achttiende plaats, want er gingen vijf prijzen aan de accessits vooraf. Er waren 220 deelnemers; RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen 1851-70, nr. 2698; *Gazette van Gent*, 18 sept. 1850; E. DISCAILLES, *Histoire des concours généraux de l'enseignement primaire, moyen et supérieur en Belgique (1840-81)*, p. 187.

8. *Gazette van Gent*, 15 aug. 1851.

9. Er waren 27 deelnemende scholen. 189 deelnemers van de 199 ingeschrevenen voldeden aan de twee geschreven proeven. G. Vander Mensbrugge behaalde met 1.586 punten de tweede prijs; RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen 1851-70, nr. 2698; *Gazette van Gent*, 21 sept. 1851; E. DISCAILLES, *a.w.*, p. 212-213.

zoals verder zal blijken. De medaille werd weerom aan G. Vander Mensbrugge toegekend, doch zij „zou vergund zijn geworden aan Jules Vuylsteke, van Gent, indien het middengetal der punten van de twee eerste kompositiën in de Franse taal hem hadden kunnen gegeven worden, hetgeen niet kon gebeuren, daar deze leerling, zich verwijderd hebbende tijdens de derde kompositie, zijne afwezigheid niet gelijkvormig het reglement heeft goed gemaakt. Maar, ingezien de onderscheidingen die deze leerling heeft, heeft het besturend bureel van het atheneum besloten dat hem al gelijk een medaille zou toegewezen worden”¹⁰. Wat de algemene wedstrijd voor het middelbaar onderwijs van de hogere graad betrof, werd de tweede Latijnse bij lottrekking aangeduid voor de proeven in de wiskunde. 138 leerlingen dongen mede en de eerste prijs werd ook hier behaald door Vander Mensbrugge met 90 punten op 100, of 52 op 60 op de schriftelijke proef en 38 op 40 op het mondeling examen. Julius Vuylsteke had ook meegedaan. Hij behaalde op het schriftelijke gedeelte 53 punten op 60 — dus meer dan de laureaat — maar „une maladie constatée a empêché l'élève Jules Vuylsteke de se rendre à l'examen oral”¹¹.

Datzelfde jaar werd hij echter op een ander terrein gelauwerd. Het Vlaemsch Midden-Comiteit¹² organiseerde namelijk op 12 september 1852 een prijskamp voor de Vlaamse taal. 143 leerlingen boden zich aan in de troonzaal van het Gentse stadhuis. Het stadsbestuur had zelf geen vertegenwoordiger gestuurd, maar stelde drie toezichters aan, W. Rogghé, F. A. Snellaert en E. Degerickx¹³. Veertien dagen later werd de uitslag bekend gemaakt. Julius Vuylsteke behaalde de „Gouden Erepenning” of de eerste prijs. Op de plechtige prijsuitreiking, op 26 september, was hij de held van de dag. Talrijke redevoeringen werden te zijner eer uitgesproken, waaruit tevens bleek hoeveel hij te danken had aan zijn leraar J. F. J. Heremans, alsook aan zijn oud-leraar Quanonne¹⁴. Over het voorgelezen werk van Vuylsteke schreef *L'Indépendance belge* o.a.: „Le travail est l'œuvre ...d'un adolescent de quinze ans et demi, et renferme à côté d'un chauvinisme flamand que la

10. *Gazette van Gent*, 18 aug. 1852.

11. RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen 1851-70, nr. 2698; *Gazette van Gent*, 8 sept. 1852; E. DISCAILLES, *a.w.*, p. 239, 260.

12. Het Vlaemsch Midden-Comiteit was te Brussel opgericht op 25 december 1849 door M. Van der Voort en enkele andere Brusselse flaminganten. Het was hun bedoeling te komen tot een overkoepelende organisatie van Vlaamsgezinde verenigingen. Doch dat is het nooit geworden. Door petitionnementen, vertogen, artikelen en vlugschriften wou het Comiteit de Vlaamse bevolking voorlichten en door aanhoudende actie de bestaande grieven doen verdwijnen. Het droeg geen politiek etiket; G. LERNOUT, art. *Het Vlaemsch Midden-Comiteit*, in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 2, p. 1923-1924. In de jury zetelden o.a. J. Nolet de Brauwere van Steeland, voorzitter, J. David, H. Conscience, P. Van Duyse, K. Stallaert, J. Dodd, J. M. Dautzenberg, secretaris; *De Eendragt*, 3 okt. 1852.

13. *De Eendragt*, 19 sept. 1852, p. 31.

14. *De Eendragt*, 3 okt. 1852, p. 35; *Gazette van Gent*, 22, 26 sept. 1852.

jeunesse excuse mais qu'il serait peut-être dangereux d'encourager outre mesure, un mérite réel de forme et une remarquable précocité de pensée...''¹⁵.

De stad Gent nu had de gewoonte een prijs te verlenen aan de Gentse laureaten van het staatsexamen. Vuylsteke, alhoewel hij in deze wedstrijd geen laureaat was, kreeg toch het bericht dat hij een boek ter waarde van 20 à 30 frank mocht kiezen, zonder dat evenwel vermeld werd om welke reden deze prijs werd toegekend. Vuylsteke schreef hierover aan Snellaert, voorzitter van het Willemsfonds: „...menende dat men inderdaad mijnen iever tot de Moedertaal wilde aanprikken, deed ik eerst al wat ik kon om enen nederduitsen boek van den gestelden prijs te vinden; doch, daar de heer Hoste er zulk gene had, vroeg ik eindelijk dat men mij de *Histoire de la Flandre* door Kervijn de Letterhove zou geven. 's Anderendaags, wanneer alles reeds gedaan was, en het dus veel te laat was om nog iets aan het voorgevallene te veranderen, lees ik in een nieuwsblad dezer stad dat het gemeentebestuur gene beloning schonk hoegenaamd aan de bekroonden van den Vlaamsen Prijskamp: zodat ik die zes volumens zou ontvangen als aanmoediging ter studie der wiskunde, waarin ik bij geval de eerste geweest was bij de geschrevene proef alleen van den wedstrijd van den staat. Ik mag U verzekeren, beminde Heer, dat hadde ik in tijde geweten dat men hier in de Hoofdstad van Vlaanderen de droge wiskunde also boven de Heilige Moedertaal zet, ik zou verklaard hebben dat ik die halfverdiende beloning niet wilde, terwijl men dat vergat waaruit ik de meeste glorie getrokken heb. Ik immers studeer de moedertaal uit liefde, en de wiskunde omdat het moet zijn''¹⁶. Ook Snellaert haalde de twee wedstrijden door elkaar. Hij schreef aan J. de St. Genois „over den goede uitval van het concours voor middelbaar onderwijs. Het is de zoon van de raadsheer Vuylsteke die de gouden medalie heeft weggedragen...Vuylsteke heeft waarlijk op ene merkwaardige wijze geantwoord. Hij is lid van de Tafelronde, een kringetje van jonge lieden die onder het voorzitterschap van Heremans met taal- en letterkunde zich bezig houden. Op het stadhuis waar ik hem voor het eerst zag, is hij mij een onhandelbare vogel voorgekomen, een koppigen Sax, die zo min den kogel vreezen zal als de ongenade van enen pedant. Zondag worden de prijzen op het Stadhuis te Brussel uitgedeeld. Jammer dat alle zangmaatschappijen afwezig zullen zijn, anders zou hij waarschijnlijk met enige complimenten begroet worden''¹⁷.

15. *L'Indépendance belge*, 29 sept. 1852; T. COOPMAN en J. BROECKAERT, *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd 1787-1886*, dl. 2, p. 322, nr. 1884.

16. J. Vuylsteke aan F. A. Snellaert, 11 okt. 1852; UBG, G. 15766 (10).

17. F. A. Snellaert aan J. de St. Genois, 23 sept. 1852; UBG, G. 18462; zie ook A. DEPRez, *Kroniek van Dr. F. A. Snellaert, 1809-1872*, p. 114.

Op de zittingen van het bestuur van het Willemsfonds op 29 september had Snellaert voorgesteld de Gentse leerlingen die zich in de prijkskamp van het Vlaamsch Midden-Comiteit hadden onderscheiden, te belonen met uitgaven van het Willemsfonds. De bespreking van dit voorstel werd echter uitgesteld toen Serrure erop wees dat ook de leerlingen uit de andere steden moesten beloond worden. Misschien had Vuylsteke hierover iets vernomen en kon zijn scherpe reactie hierdoor verklaard worden¹⁸. In dezelfde brief aan Snellaert viel hij inderdaad scherp uit tegen het Willemsfonds, dat niet geprotesteerd had tegen de inzichten van het Gentse stadsbestuur, en eer zou kunnen halen uit een groots opgevatte huldebetoging aan de „jongelingen welke met voorliefde de Vlaamse taal ter harte nemen”¹⁹. Over deze brief schreef H. Van Werveke: „Nog niet ten volle zestien jaar! En toch: de hele latere Vuylsteke staat er scherp in getekend met zijn krachtige overtuiging, zijn helder inzicht in de verhoudingen, zijn begrip voor de noden van het ogenblik, zijn zin voor organisatie”²⁰.

In de retoricaklas werd de medaille of de eerste prijs weerom weggekaapt door G. Vander Mensbrugge. J. Vuylsteke, die aan „drie komposities van de eerste serie” niet had deelgenomen, kon hierdoor geen aanspraak maken op een algemene prijs. „Maar, ingezien de onderscheiding door dien leerling bekomen, heeft het besturend bureel van het atheneum beslist dat hem een bijzondere prijs zou toegewezen worden”²¹. Ook aan de jaarlijkse wedstrijd van de staat voor gestichten van middelbaar onderwijs deed hij mee. Er daagden 133 van de 143 ingeschreven mededingers op. Zij vertegenwoordigden 25 scholen. Geen enkele leerling behaalde genoeg punten om een onderscheiding te krijgen. Julius Vuylsteke was echter met 59 op 100 punten de eerste van de zes leerlingen die de helft der punten verwierven voor de Latijnse redevoering, met het stuk „Oratio Himilconis Hannoni respondentis”, en met 65 punten voor de Latijnse vertaling — *Eloge funèbre de Pompée, prononcé par Caton* — bewam hij het enige toegekende accessit²². Reeds toen werd dus zijn redenaarstalent bekroond. Vanwege het algemeen bestuur van het Willemsfonds kreeg hij boekwerken toegestuurd omdat hij

18. Zitting van het algemeen bestuur van het Willemsfonds, 29 sept. en 6 okt. 1852. Op voorstel van J. de St. Genois werd echter nota genomen van dit voorstel; UBG, Hs. III 18, 1.2.2.

19. J. Vuylsteke aan F. A. Snellaert, 11 okt. 1852; UBG, G. 15766 (10).

20. H. VAN WERVEKE, *J. Vuylsteke's eerste contacten met het Willemsfonds*, in *De Vlaamse Gids*, april 1952, p. 246-250.

21. *Gazette van Gent*, 14 aug. 1853.

22. E. DISCAILLES, *a.w.*, p. 272-274; *Gazette van Gent*, 11 sept. 1853

de eerste prijs in het Nederduits had behaald in de retorica. Hij betuigde hiervoor schriftelijk zijn dank²³.

2. 1851-1852 : een keerpunt

1851-1852 was ongetwijfeld een belangrijke periode in het leven van de jonge Vuylsteke. Verschillende gebeurtenissen waren zo ingrijpend en veranderden op een dergelijke wijze zijn levenswijze en -visie, dat werkelijk van een keerpunt mag gesproken worden.

Vooreerst was er het huwelijk van zijn moeder op 23 april 1851 en zijn officiële erkenning als zoon van Jourdan Maxime Vuylsteke. Veertien jaar had Julius geleefd met de naam De Visscher, die nu veranderd werd in Vuylsteke. Veertien jaar lang had hij geen vader gekend. Voortaan zou hij samenwonen en samenleven met een „barse en onmogelijke vent”. Een dergelijke gebeurtenis moet een diepe indruk hebben gemaakt op de vroegrijpe jongen van bijna 15 jaar. Een gebeurtenis ook die ingrijpende veranderingen teweegbracht in de levenswijze, de middelen van bestaan, de familiale atmosfeer. Een gebeurtenis die hem, hoe jong hij ook nog was, zeker heeft doen nadenken. Verstandig als hij was, zag hij hoe zijn moeder door de ellende van haar stand naar een onregelmatig leven was gedreven en hoe de rijke man daarvan had geprofiteerd²⁴.

Vijftien jaar was Julius ook toen hij ophield „geloof te geven aan catechismus”, toen hij zich losmaakte „uit de bijgelovigheden van de kindsheid”²⁵. Hij verliet het katholieke geloof waarin hij door zijn godsdienstige moeder was opgevoed. Hij zou wel gelovig blijven, maar steeds verder zoeken naar een passender godsdienst. Hij werd gekweld door een grote metafysische, existentiële angst, die hij verwoordde in zijn gedichten. „... Waar gaan wij heen? ... God zend een profeet die 't ons verklaart!”²⁶. Herhaaldelijk ook stelde hij de vraag naar de zin van het lijden. Wat hij wilde, was een godsdienst en geen „modebijgeloof”. Langzamerhand kreeg hij een groeiende belangstelling voor het protestantisme, dat

23. *De Eendragt*, 30 okt. 1853; zie ook het verslag over de werkzaamheden van het Willemsfonds, gedaan ter algemene vergadering op 29 mei 1853. Het bestuur had op 1 maart 1851 besloten jaarlijks een som van 75 frank te besteden ter aanmoediging van leerlingen uit de hogere klassen, zowel van het stedelijk atheneum als van het St.-Barbaracollege, die de eerste prijzen in het Nederduits behaalden. Het atheneum reageerde echter negatief op dit voorstel, zodat het bestuur van het Willemsfonds besloot de toegekende prijzen bij de bekroonden thuis te bezorgen. Het St.-Barbaracollege aanvaardde dankbaar het voorstel; UBG, Hs. III 18, 1.2.2.

24. Zie het gedicht *Mijn meisje*, in J. VUYLSTEKE, *Verzamelde Gedichten*, p. 178-179.

25. Zie *Mijmeringen. Iets voor den Almanak*, in J. VUYLSTEKE, *Verzamelde Gedichten*, p. 278.

26. Zie *Mijmeringen. Weer iets voor den Almanak*, in *ibidem*, p. 306.

de menselijke vrijheid eerbiedigde en een hogere zin gaf aan het menselijk bestaan²⁷.

Een derde verandering werd bij Julius Vuylsteke teweeggebracht door J. F. J. Heremans, zijn leraar Nederlands in de poësisklas. „Niet alleen was het hem te doen”, schreef W. Rogghé, „om zijn leerlingen met blote taal- en stijloefeningen in 't Nederlands bezig te houden; hij trachtte hun liefde voor eigen schoon in te boezemen, en daarin slaagde hij zo wel, dat nu nog onder de hoofdmannen der Vlaamse beweging een groot aantal zijner leerlingen worden geteld”²⁸. Toen Heremans in 1846 naar Gent kwam, werd de moedertaal in het atheneum zo goed als verwaarloosd en door de leerlingen „geminacht”²⁹. Heremans wist in weinige jaren tijd onder de vijandige of onverschillige schooljeugd „een legertje van blakende Vlaamsgezinden aan te werven”, getuigde P. Fredericq later in zijn lijkrede bij het graf van

27. Zie de gedichten *Inkeer*, *Luther* en *Maria-Horebeke*, in de bundel *Uit het Studentenleven en andere gedichten*.

28. W. Rogghé in het *Morgenblad*, 15 maart 1885 (n.a.v. Heremans' overlijden); W. ROGGHÉ, *Gedenkbladen*, p. 263.

Jacob Frans Johan HEREMANS (1825-1884) gaf korte tijd les aan het college van Pitzemburg te Mechelen. In 1845 werd hij benoemd aan het Gentse atheneum. Hij verliet deze betrekking in 1854, toen hij lector werd aan de rijksuniversiteit te Gent, waar hij in 1864 buitengewoon hoogleraar werd. In 1871 volgde hij Serrure op als gewoon hoogleraar, voor Nederlandse letterkunde. Als medestichter van het Taalverbond (1845), het Vlaamsch Gezelschap (1846) en het Willemsfonds (1851) en als mede-inrichter van het eerste Nederlands congres te Gent (1849), was hij een spilfiguur van het Gentse flamingantisme. Als atheneumleraar behoorde hij tot de democratische studiegroep rond Fr. Huet, een Fransman met lamennistische opvattingen, die filosofie doceerde te Gent. Deze groep gaf in 1847 het tijdschrift *La Flandre Libérale* uit, waarin verkondigd werd dat de Vlaamse beweging liberaal en democratisch moest zijn en de moderne gedachten moest verspreiden in plaats van de taal om haarzelf te verdedigen of zich te keren tegen Frankrijk en de Franse Revolutie. De woelingen van 1848 werkten echter remmend en mits toegevingen werden gedaan door de regering, werd de loyale inschakeling in een monarchistisch België mogelijk. Heremans koos voor de liberale pool; L. R. VALCKE, art. *J. F. J. Heremans*, in *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, dl. 1, p. 653-654; L. WILS, *De verhouding tussen...*, in *De Leiegouw*, 1972, p. 206-207; H. BALTHAZAR, *Het Taalminnend Studentengenootschap...*, p. 5.

29. Voor de onverschillige studentenhouding tegenover de moedertaal, wanneer zij het atheneum verlieten, zie T. COOPMAN en J. BROECKAERT, *a.w.*, dl. 1, p. 200, nr. 504, p. 235-236, nr. 604, dl. 2, p. 11, nr. 982.

In het plan van de minister van Binnenlandse Zaken tot hervorming van de athenea werden voor de zesde, de vijfde en de vierde klas twee uren Vlaams per week voorzien, voor de derde en de tweede klas één uur en voor de retorica geen enkel uur. Het Gentse stadsbestuur gaf enkele bedenkingen bij dit plan aan de provinciegouverneur, doch het had geen bemerkingen over de plaats van het Vlaams. Daarentegen werd het Frans gezien als „un instrument dont le professeur se sert pour enseigner. Tout professeur ... doit en avoir une connaissance suffisante... sinon il n'est pas à la hauteur de ses fonctions”. In 1858 stond het Nederlands nog steeds niet op het programma van de retorica en in de syntaxis en poësis was evenmin iets veranderd. Zie hierover brieven van het stadsbestuur van Gent aan de gouverneur van O.-Vlaanderen, 29 nov. en 14 dec. 1850, 26 aug. 1858; RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen 1851-70, nr. 2701.

Heremans. Vuylsteke stemde in met deze uitspraak van Fredericq, mits „legertje” en „blakende” niet al te breed werd opgevat. De Vlaamse jongens bleven, ondanks Heremans' ijver en moeite „rari nantes in gurgite vasto”, en onder die weinigen waren er nog minder die „blaakten”. Gunstig, genegen, welwillend, was alles wat van de meesten kon gezegd worden³⁰. Heremans wist deze jonge mensen te bezielen en hun sympathie voor de Vlaamse literatuur en de Vlaamse beweging te winnen.

Als leraar Nederlands en later als hoogleraar voelde Heremans een tekort aan degelijke werkinstrumenten. Zelf aangewezen en gericht op Noord-Nederland, oriënteerde hij ook zijn leerlingen naar het Noorden. Doch hij ging nog verder. Hij weigerde de officiële Belgische spelling van het Nederlands, die vooral onder invloed van J. F. Willems in 1841 was vastgelegd, te gebruiken. Hij verkoos de „Hollandse” schrijfwijze en leerde die ook aan op het atheneum³¹.

Naar het voorbeeld van F. Huët ontving hij met succes zijn beste leerlingen bij zich thuis. „In het huis op de Zandberg, waar ook Willems en later Ledeganck hadden gewoond, sleten enige zijner uitgekozen leerlingen, afzonderlijk ontvangen, de beste avonden: Julius (Vuylsteke), Eugeen Cogen, ikzelf (Napoleon De Pauw). Wij waren verre van den 'flahut'; geestdriftig hadden wij de zaak des volks gekozen. Hij (Heremans) las ons fraaie stukken uit de grote dichters voor, leende ons boeken, en wij brachten hem onze 'devoirs', die nu van loutere amplificatie tot grote dichtstukken en breedvoerige romans waren uitgedijd. Wij leefden in een gloeiende atmosfeer van vaderlandsliefde en volksvlucht”. Bij dit getuigenis voegde N. De Pauw nog dat deze bijeenkomsten vader Vuylsteke uitermate ergerden en hij vertelde verder over de romantische wijze waarop Julius krachten ronselde voor zijn idealen. „Op een zomerdag in 1851 hoorde ik ...het geroffel van een trommel. Twee jongelingen stonden daar, beide ongeveer vijftien jaar oud; de ene stuur, ernstig, driftig slaande op het splinternieuwe kopepen speeltuig; de andere liefvallig glimlachend, met een soort van vaandel wuivende; het waren de later welbekende dichters en prozaschrijvers Julius Vuylsteke en Karel Versnaeyen. De eerste was de zoon van een vernuftigen magistraat, raadsheer bij het Hof van Beroep ... 'Ik kom u voor de heilige zaak van 't Vlaamse volk opwekken', zei de ernstige Julius...Ik herkende dadelijk in den eersten een mijner oude makkers op het atheneum, ten tijde dat ik in de 'classe pour les élèves wallons' zat; hij had alsdan reeds op mij enen diepen indruk gemaakt...ik was verheugd in den trommelaar den moedigen jongeling terug te vinden, die met fors en warme verontwaardiging een groep Waalse en Franskiljonse bengels, welke op de speelplaats

30. J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, in *Verzamelde prozaschriften*, dl. 3, p. 25-26.

31. Zie o.a. de schrijfwijze van de brief van J. Vuylsteke aan F. A. Snellaert, 11 okt. 1852; UBG, G. 15766 (10).

van het atheneum eens onze leraar Heremans voor 'sale flahut' uitscholden, ten koste der ergste beledigingen had verdedigd en dien ik in triomf tot aan zijn huis in de Ridderstraat bij de Gendarmerie, waar hij alsdan woonde, had begeleid''³².

Deze tekst leert ons meer over het enthousiasme van Vuylsteke. Hij is ook belangrijk voor de kennis van zijn houding tegenover de Vlaamse taal vóór zijn ommekeer. J. Maertens begreep echter deze aanhaling van N. De Pauw verkeerd³³, en interpreteerde alsof Vuylsteke Heremans had verdedigd. In de zomer van 1851 zat Vuylsteke echter nog niet in de poësisklas maar in de syntaxis. Hij woonde wel in de Ridderstraat, tot hij op 3 juni 1851 naar de Coupure verhuisde. De door De Pauw verhaalde feiten speelden zich trouwens af nog vóór de zomer van 1851. Vuylsteke was dan zeker nog niet gewonnen voor de „heilige Vlaamse zaak”. Hij heeft dan zeker ook niet een voor hem nog onbekende leraar verdedigd, maar wel de groep Fransgezinde bengels, waaronder zich zijn makker N. De Pauw bevond. Achter deze groep schaarde hij zich, tegen de beledigingen van de leerlingen van Heremans. De vraag mag bovendien gesteld worden of wij de „heilige zaak” van Vuylsteke in 1851 reeds mogen koppelen aan de Vlaamse taalstrijd. Of was hij, door het huwelijk van zijn moeder in de lente van dat jaar, enkel maar geschokt en waren zijn ogen geopend voor de sociale ellende van het volk? Wij zagen toch dat hij op de nationale wedstrijd voor de gestichten van middelbaar onderwijs in 1851 nog geen belangstelling had voor het gebruik van de Vlaamse taal³⁴.

Zijn wording tot flamingant heeft Vuylsteke zelf in dichterlijke bewoording beschreven, in 1855, toen hij negentien jaar was :

„'k Was vijftien jaren, schone erinring in
mijn leven, — als ik Vlaams werd. Vijftien jaren !

...

't Is dan dat men — helaas ! hoe dikwijls voor
zo korten tijd ! — zich vrijen denker maakt,
republikein, voorstander van de toekomst,
van den vooruitgang, van het licht en van

32. N. DE PAUW, *Herinneringen uit mijn jeugd*, in *Almanak van het Taalminnend Studengenootschap 't Zal wel gaan*, 1921, p. 99-102. Wij vonden geen verdere informatie in het reglement voor het atheneum voor deze speciale „classe”. Misschien bedoelde De Pauw een klas voor de les Nederlands of de „classe préparatoire” van de humaniora, waar vooral aandacht werd besteed aan het Frans; RA Beveren, Prov. archief O.-Vlaanderen 1851-70, nr. 2701.

33. J. MAERTENS, *Julius Vuylsteke (1836-1903). Een monografie*, onuitgeg. lic. verhand. RUG, 1961, p. 31.

34. „Als Vuylsteke en meer andere Gentenaars groeide hij (J. Sabbe) eerst op onder den verfransenden invloed van het toenmalig middelbaar onderwijs”; J. SABBE, *Mijn Brugge*. Inleiding door P. Fredericq, p. 1; zie ook J. VUYLSTEKE, *Iets voor den Almanak*, in *Verzamelde gedichten*, p. 280.

de liefde, van het volk en ... van het Vlaams.

...

Waarom werd ik een flamingant? — Ik weet zeer wel dat ik, zes maanden vroeger, niet de minsten weerzin, zelfs geen'twijfel had om de antivlaamse uitvallen te herhalen die 'k rond mij hoorde; ik vond geen woorden, die genoeg versmadend waren om wat aan mijn oor door andren gezongen, na te zingen, te overdrijven, ja om met gans mijn verachtingsken van veertien jaar de domme sullen te overladen, die ons die oneedle wanspraak ('k zat dan in syntaxis) deden leren, die *patois*, dien *baragouin* van 't laag fabrieksvolk, dien ze een *tale* dorsten noemen. — Wie zou 't raden? Die vijandschap is zelve een reden van mijn toetreding tot wat ik sinds dien tijd de goede zaak heet. Ja, 'k ben Vlaams geworden, daar mij zulks groot, rechtvaardig, moeilijk scheen, daar ik, op andrer zeggen, tot dan toe zijn onverbiddelijke vijand was geweest; kortom, omdat ik vijftien jaar was.

...

Gij vraagt mij: Waarom blijft ge flamingant? Dit is de knoop. Ik weet het zelf maar half. En toch, 'k geloof oprecht dat ik het blijf uit plichtsbesef, ja zonder twijfel, maar ten dele ook uit gewoonte, 'k wil 't bekennen... — Neen toch! 'k gevoel dat ik een Vlaming ben, en, is de zaak nu in mijne ogen min belovend, ze is niet minder recht en edel, en, hoopt mijn ziel haar' goeden uitval minder, zij wenst hem niet te min uit al haar kracht. Waarom blijf ik een Vlaamsgezinde, ik die door heerszucht, noch belang, noch dwang, noch hoop gebonden ben? ... Zeg, waarom ben ik een Vlaming?"³⁵

Deze belangloze Vlaamse gevoelens, Vuylsteke bekende het zelf, waren bij hem gewekt door Heremans, zijn leraar van Vlaams of Nederduits, ,,er

35. J. VUYLSTEKE, *Mijmeringen. Iets voor den Almanak*, in *Verzamelde gedichten*, p. 279-281.

waren er toen nog maar weinig die Nederlands durfden zeggen''³⁶. Heremans was het die hem wees op het grootse, het rechtvaardige, het moeilijke ook van de Vlaamse strijd en op de plicht eraan deel te nemen. Uit het geciteerde gedicht blijkt echter ook dat hij in 1855 niet zo bijster enthousiast was voor een weliswaar edele en rechtvaardige, maar weinig belovende zaak.

3. 't Zal wel gaan

Toen op zaterdagvoormiddag 21 februari 1852 geen les werd gegeven tussen 10 en 11 uur en de leerlingen van de poësis zonder toezicht in de klas bleven, hadden Julius Vuylsteke en twee van zijn vrienden³⁷ zich als naar gewoonte rond de kachel neergezet en neurieden volksliedjes. Eén van hen ontvouwde toen het plan tot stichting van een Vlaamse maatschappij of gilde, „zo iets van Clauwaerts of Witte Kaproenen”. De twee anderen gingen onmiddellijk akkoord en zij telden al hoeveel leden zij zouden kunnen bijeenbrengen, zowel in de poësis als in de retorica. Zij kwamen tot 12 à 15 en „in dit blijde vooruitzicht hernemen zij, als vanzelf, een Gents liedje dat zij pas gezongen hadden: *'t Zal wel gaan, wel gaan...*”. Meteen was de kenspreuk gevonden. Het ledenaantal schommelde lange tijd tussen 17 en 20 leerlingen. De invloed van hun leraar Heremans was doorslaggevend, alhoewel hij verbood hem of zijn naam te gebruiken, uit vrees voor moeilijkheden met de directie van het atheneum en vanwege het gouvernement³⁸. Onder invloed van zijn politiek voorbeeld, schreef H. Balthazar, werden de stichters van deze Vlaamse kring volwassen in een Europa na 1848, gekenmerkt door de triomf van de stedelijke, liberale bourgeoisie, de gouden expansieperiode van de industriële maatschappij³⁹. Spitste het verzet van de jongeren zich toe tegen de verfransing van het onderwijs, het ging in feite om heel wat meer dan Vlaamsgezindheid. Zij contesteerden uit sociale motieven een gezag dat misbruik maakte van de godsdienst, zij protesteerden tegen het domperklimaat van de katholieke middelbare instellingen. De leerlingen van de athenea en rijksmiddelbare scholen maakten van hun grotere geestelijke vrijheid gebruik om zelfstandig op te treden. De stichting van *'t Zal wel gaan* lag niet meer in de lijn van de vroegere literaire college-gilden. Zij duidde op een verandering bij de jongeren die bijvoor-

36. J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, p. 24.

37. Isidoor HAEMELINCK uit Gent, die zich als handelaar of industrieel in Frankrijk vestigde, en Victor VAN WILDER uit Wetteren, die als Victor Wilder een bekend muziekkriticus en vertaler van operateksten en zangstukken uit het Duits en Italiaans werd. Hij overleed te Parijs; F. VAN DEN WEGHE, *a.w.*, p. 127; J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, p. 26-28.

38. J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, p. 29.

39. H. BALTHAZAR, *a.w.*, p. 5.

beeld op antiklerikaal, sociaal, Vlaamsgezind gebied radicaler gingen denken en handelen dan de generatie van hun ouders⁴⁰.

Julius Vuylsteke, die „in den geestdriftigen hoop jongeren de eerste plaats bekleedde door zijn rusteloze bedrijvigheid, zijn gebiedend karakter, zijn krachtig woord, zijn ontegensprekelijk dichters- en redenaarstalent, zijn gekende eerbaarheid⁴¹, wilde onmiddellijk een lokaal. Ten einde het huurgeld te kunnen betalen, vroeg hij van de leden een wekelijkse bijdrage van 25 centiem. Het gevolg hiervan was dat enkele weken later reeds een aantal leden verloren gingen⁴². Het ledenaantal varieerde trouwens voortdurend en bedroeg nu eens 13, dan weer 18, 7 en 16. Op 6 juni 1852 werd het bestuur, dat bestond uit een voorzitter die tevens secretaris en schatmeester was, en een boekbewaarder⁴³, herkozen. Het bestuur was voortaan samengesteld uit een voorzitter, een secretaris-schatbewaarder en een boekbewaarder, waaronder Julius Vuylsteke. Om de veertien dagen werd een vergadering gehouden, waar vooral aan literatuur werd gedaan. Elk lid droeg om de beurt de levensschets van een auteur voor en las fragmenten uit zijn werk. Van hun zakgeld dronken zij borrels en rookten zij enige sigaren. Volgens P. Fredericq spraken zij vooral over de grote geschiedenis van Vlaanderen, de grote historische figuren en de ellende van hun volk. Als vergadermuts lieten zij zich witte kaproenen maken. Zij leerden koorliederen aan waarmee de voordrachten en gesprekken konden afgewisseld worden⁴⁴.

De bijdrage was inmiddels tot 1,25 frank per maand verhoogd om het lokaal te kunnen betalen. Het reglement dat bij de stichting was opgesteld, werd tijdens de bestuursjaren 1852-1853 en 1853-1854 reeds vijfmaal gewijzigd. Het bleek één van de geliefkoosde bezigheden te zijn. Het doel van de vereniging was zuiver literair: „de Vlaamse letterkunde op zulkdanige wijze beoefenen dat zij meer en meer uitbreiding verkrijge”⁴⁵. Doch in april 1853 werd een herziening noodzakelijk geacht, omdat „de maatschappij, willende het hare toebrenge in de heropbeuring van het Vlaamse volk, beslist had hare werkkring uit te breiden en met dit doel in overeenstemming te brengen”. In die vrij duistere bewoordingen kon het voornemen gevon-

40. K. VAN ISACKER, *Mijn land in de kering*, dl. 1, p. 115-117.

41. N. DE PAUW, *a.w.*, p. 103-104.

42. Op 1 april huurden zij een zaal in „Den Hert” in de Voldersstraat, tegen 13 frank per maand; de maand daarop beschikten zij over geen lokaal, doch per 1 juni betrokken zij tot het einde van het schooljaar een lokaal in het „Café de Paris” op de Vogelmarkt tegen 8 frank per maand. Het volgende schooljaar vergaderden zij in het „Café de la fortune des étrangers” op de Vogelmarkt. Hier bleven zij een jaar; J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, p. 29-30.

43. *Ibidem*, p. 30-31.

44. P. FREDERICQ, *Levensschets van Tony*, in *Almanak van 't Zal wel gaan*, 1880, p. 63. Voor een beschrijving van die eerste vergaderingen, zie N. DE PAUW, *a.w.*, p. 104-106.

45. J. VUYLSTEKE, *De eerste jaren...*, p. 31-32.

den worden om bij de letterkunde ook de politiek, de liberale politiek, te voegen⁴⁶.

In oktober 1853 bracht Vuylsteke *'t Zal wel gaan* over naar de universiteit. Daar zou het meteen een belangrijke rol gaan spelen, zoals zal blijken uit een volgende bijdrage.

46. *Ibidem*, p. 32.

Vereniging voor Wetenschap

Op 14 november 1981 zijn de Raad van Beheer en de Algemene Vergadering van de V.V.W. samengekomen te Gent onder voorzitterschap van Prof. Dr. Gilbert de Smet; sekretaris was Prof. Dr. M. Hanot.

De afgestorven leden Prof. Dr. C. Hooft en Prof. Mag. Coppens werden herdacht.

De algemene vergadering besprak de toestand van de V.V.W. en van haar orgaan Wetenschappelijke Tijdingen en keurde het financieel verslag goed. Prof. Dr. M. Hanot, voorzitter van het Jozef-Goossenaertsfonds, gaf een overzicht van de werkzaamheden voor de herdenkingstentoonstelling J. Goossenaerts in het AMVC. De algemene vergadering keurde het initiatief van de voorzitter goed de mogelijkheid van een Daelshulde in de loop van 1982 te onderzoeken.

Als nieuwe leden van de V.V.W. werden benoemd : Prof. Dr. A. Deprez, Dr. G. Provoost (†), Dr. L. Simons, Prof. Dr. R. Van Eenoo, Prof. Dr. K. Van Isacker, de heer R. Van Landschoot, Dr. L. Vos en Prof. Dr. L. Wils; Dr. D. Merlevede en Prof. Dr. St. Top werden in de Raad van Beheer opgenomen.